

УДК 327(438+477):314.151.3-054.72(=161.2)(438)“2022/2024”
DOI <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-18-6>

Юлія Богачик-Дідович
ORCID: 0009-0002-1659-9348

ТРАКТУВАННЯ ПОЛЯКАМИ УКРАЇНСЬКИХ МІГРАНТІВ (2022–2024 РР.)

Стаття покликана проаналізувати ставлення до українських вимушено переселених осіб серед польського суспільства. Стверджується, що після повномасштабного вторгнення Росії в Україну значна кількість українців мігрувала до Республіки Польща з надією знайти безпеку. Зазначається, що в 2022–2023 роках Польща сформувала сприятливе законодавство для українського переселення, надаючи додатковий податковий статус PESEL UKR.

Наголошується, що попри позитивне сприяння уряду для підтримки українських біженців, усе ж у польському суспільстві проявлялися кризові явища, які перетворювалися на економічні й політичні конфлікти. Останнім таким прикладом став зерновий конфлікт.

В умовах російської агресії проти України такі конфліктні явища призвели до значних економічних наслідків і порушення національного інтересу. У відповідь на це українському уряду потрібно інтенсифікувати публічну дипломатію в Польщі з метою нівеляції негативних явищ і протидії російській пропаганді, яка значно посилилася серед польського суспільства.

Ключові слова: міграція, біженці, тимчасовий захист, вимушено переміщені громадяни.

Актуальність теми. Польсько-українські відносини мають довгий і плідний розвиток, який разом із тим не позбавлений суперечок. Незважаючи на складне історичне минуле та постійний процес подолання цього минулого, проблематика трактування українця в Польщі все ж залишається дискусійною.

Польща стала хабом для української міграції, як вимушеної, після 2014 року, так і економічної, яка ще розпочалася після розпаду СРСР. Однак складні процеси в польському суспільстві, які викликали не лише подив в офіційному Брюсселі, але й критику, були тісно пов'язані з українськими мігрантами. Проблема українського мігранта залишається дискусійною серед традиціоналістів в польському суспільстві та крайньоправих партій.

У 2022 році настає нова хвиля вимушеної міграції українців до Європи. Хвиля, яка спричинена російським вторгненням в Україну, породила значний відтік українського населення. Польща стала першим пунктом, куди прибували українці. Як показують статистичні дані 2022 та 2023 років, вимушені українські переселенці вибирали саме Польщу. Причини для цього очевидні: близькість кордону, високий економічний розвиток Польщі та на перший погляд близька мова, минула спільна історія та культура.

Утім серед частини польського населення це викликало спротив, котрий породжував політичні й соціальні конфлікти, що, зі свого боку, грало на руку Кремля. Останній, фінансуючи крайні праві кола в Польщі, намагався посягти суспільне незадоволення українцями та їх перебуванням у Польщі. Основне звинувачення українців мало трактування, пов'язане з тим, що уряд Польщі витрачає польські гроші на біженців, які не приносять доходів до бюджету офіційної Варшави.

Однак ситуація виявилася цікавою, адже, за даними єдиного національного інформаційного агентства України – «Укрінформу», українські підприємці станом на 2023 рік сплатили понад 5 млрд злотих податку, що значно перевищує витрати на утримання українських біженців [4].

Метою цієї наукової розвідки є аналіз сприйняття українського біженця польським населенням опісля повномасштабного вторгнення Росії.

Матеріали та методи. Дослідження проведено на основі інтердисциплінарної методології, та стверджується, що трактування мігранта впливає на двосторонні взаємини Польщі

та України. В основі аналізу матеріалу лежить системний підхід. Серед основних методів можна виділити такі: метод контент-аналізу, за допомогою якого було проаналізовано публікації в польських ЗМІ, та метод івент-аналізу, використаний для аналізування зернової кризи в польсько-українських відносинах. Джерельною базою дослідження стали публікації у засобах масової інформації.

Результати. Часто люди мають бажання покращити своє життя та жити в достатку. На жаль, не всі країни можуть запропонувати людям гідне життя. І такі люди стають емігрантами для своєї країни в більш багатих країнах.

Термін «міграція» походить від латинського слова *migratio*, що означає «переміщення, переселення». Соціологічний словник визначає міграцію як «географічний рух індивідів або груп індивідів, тобто мобільність людей у вузкому або ширшому географічному просторі [8, с. 224]. В. Шелюк пропонує дещо ширше визначення міграції: «Міграція – це поняття, яке відображає соціально економічні і демографічні процеси, сукупність переміщень, які здійснюються людьми між країнами, регіонами однієї країни, різного виду поселеннями та інші види переміщень [7, с. 47].

Міграція – це процес зміни постійного місця проживання індивідів чи соціальних груп: переміщення в інший регіон країни або в іншу країну [1].

Підсумовуючи наукові розвідки щодо міграції, ми можемо подати таку класифікацію міграції: за причинами (економічні, політичні, релігійні, національні, екологічні тощо); за термінами (сезонні, тимчасові, постійні або незворотні), за масовістю (одиничні і масові); за дальністю (міжконтинентальні і внутрішньоконтинентальні); за напрямками (зовнішні і внутрішні); за мотивами (примусові та добровільні); за способами організації (організовані та неорганізовані); за правовим статусом (легальні і нелегальні).

Причинами зовнішніх міграцій є економічні, пов'язані з пошуком роботи, поліпшенням умов життя. Релігійні міграції здебільшого пов'язані з паломництвом до святинь: Єрусалима, Мекки тощо. Українці, на жаль, стикнулися саме з політичними причинами міграції – спричиненими війною.

Після 24 лютого 2022 року велика кількість громадян унаслідок збройного конфлікту залишили Україну. З урахуванням обставин і залежно від національного законодавства приймаючої сторони вимушено переміщені громадяни України мають різний статус: від біженців до осіб, до яких застосовується тимчасовий або інший механізм захисту.

У лютому 2022 року з початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну Польща, як сусідня країна, стала однією з основних країн, куди почали прибувати українські біженці й мігранти, які шукали безпеки за кордоном. Основними причинами виїзду українців стали: загроза життю та здоров'ю через військові дії; пошук безпечного середовища для дітей; економічна нестабільність і руйнування інфраструктури.

Лише за перший тиждень повномасштабної війни Україну покинуло мільйон людей. Спочатку більшість залишається в сусідніх країнах – Словаччині, Угорщині, Румунії, Молдові, а найбільше – у Польщі. За даними Управління верховного комісара у справах біженців ООН (УВКБ ООН), у цій країні станом на 2 березня 2022 року зупинилося майже 550 тисяч українців [10]. Менш ніж десята частина з усіх, хто перетнув кордон (88 тисяч), рухаються далі. В Україну також поверталися – переважно чоловіки, які прагнули приєднатися до сил оборони України [3].

Польський уряд швидко відреагував на кризу, запровадивши політику відкритих дверей для українських біженців. Польща стала однією з перших країн, що забезпечила безвізовий режим для українців, а також надала широкий спектр соціальних і гуманітарних послуг. Було ухвалено законодавство, яке надавало українцям право на тимчасовий захист, доступ до медичних послуг, освіти та ринку праці. Для того щоб мати доступ до медичних послуг,

освіти й інших соціальних гарантій потрібно отримати статус UKR у Польщі, який призначений для громадян України, які бажають легально перебувати та працювати в країні. Цей статус надається на підставі візи, дозволу на тимчасове або постійне проживання. Офіційно подавати документи на карту тимчасового побиту в Польщі можуть лише українські мігранти зі статусом PESEL UKR. Отримують дозвіл на тимчасове перебування (Karta Pobytu) з метою офіційного працевлаштування в Польщі за висококваліфікованою професією або проведення на території Польщі господарської діяльності та можливе ведення власної бізнес-діяльності. Створена соціально-політична ситуація значно вплинула на сприйняття українців у Польщі.

На початку війни польське суспільство продемонструвало високий рівень солідарності й підтримки українських біженців. Різноманітні волонтерські ініціативи, благодійні акції та державна допомога стали свідченням цього позитивно настрою. У 2022 році понад 90 % поляків висловили готовність допомогти українським мігрантам у різних аспектах життя [9].

Урядові заяви відзначалися гуманітарною риторикою, однак поступово почали з'являтися й ознаки зміни позицій у відповідь на зростання соціальних і економічних викликів, що зумовлено великою кількістю мігрантів [6].

У польських медіа питання українських мігрантів часто висвітлювалося в позитивному світлі, з акцентом на солідарність і співчуття.

Після року багатослівних заяв про безперервну дружбу президентів Польщі та України почали з'являтися причини, які погіршили загальну атмосферу добросусідства. Зерновий скандал став піком напруги між Києвом і Варшавою. Після того як Польща заборонила імпорту сільськогосподарської продукції, президенти України та Польщі зробили низку різких заяв.

Після заяви Польщі про продовження заборони на ввезення українського зерна «Україна звернеться до арбітражу Світової організації торгівлі (СОТ)» [2]. Про це повідомив прем'єр-міністр України Денис Шмигаль у Twitter.

Глава українського уряду наголосив, що Україна, попри війну, дотримується зобов'язань як за Угодою про асоціацію з ЄС, так і за правом СОТ.

«Ми не мали й не маємо намірів шкодити польським фермерам. Ми дуже цінуємо підтримку від польського народу і польських родин! Але у випадку порушення торгового права в інтересах передвиборчого політичного популізму Україна буде змушена звернутись до арбітражу СОТ щодо компенсації збитків за порушення норм ГАТТ» [2], – повідомив Шмигаль.

До відома, прем'єр-міністр Польщі Матеуш Моравецький заявляв, що виступає проти українського зерна. «Польща не дозволить українському зерну нас заповонити! Незалежно від того, яким буде рішення брюссельських чиновників, ми не відкриємо кордонів!» [2]– написав він у X (раніше Twitter).

Варто зазначити, що в медійному просторі польські мітингувальники не бачать великої різниці між висипанням зерна та підпалом шин. Проте для українців зерно є чимось сакральним – це елемент пам'яті, голодомору й колективізації села.

Блокування поляками українського кордону перетворилося в буденну справу. У Польщі вже сформувалася традиція: якщо щось не до вподоби, можна заблокувати український кордон. Розбиратися, чи у твоїх проблемах справді винна Україна, ніхто особливо не хоче. Крім того, дії поляків надихнули протестувальників з інших країн-сусідів – Румунії та Словаччини. Завдяки діям української дипломатії вдалося уникнути повноцінної блокади. Важко уявити, що буде, коли Україна з її потужним аграрним сектором вступатиме до ЄС [5].

Суперечка навколо українського зерна розколювала ЄС. ЄС хотів би допомогти, але деякі країни вважають за краще захистити свої ринки. Брюссель має простір для маневру, щоб допомогти фермерам із Польщі й інших постраждалих країн. У п'яти країнах Співтовариства – Польщі, Болгарії, Угорщині, Румунії та Словаччині – імпорту з України заборонений. Через ці країни дозволений лише транзит. Виникає питання, як довго триватиме політична солідарність

спільноти держав із Києвом і наскільки серйозно сприймаються заяви про підтримку України?

Варто зауважити, що зовнішня політика країни керується національними інтересами. Польща наголошує, що вона на боці України, але підтримка, очевидно, закінчується там, де починаються інтереси власних фермерів.

Українські мігранти стали важливим елементом польської економіки. Вони заповнюють вакансії у сферах, де спостерігається брак робочої сили. Польські роботодавці часто висловлюють вдячність за працездатність і відданість українських працівників. Проте, незважаючи на позитивний внесок, існують також проблеми, пов'язані з умовами праці й соціальними гарантіями. Однак із часом з'явилися й негативні настрої. З одного боку, українські мігранти заповнили вакантні робочі місця в таких секторах, як сільське господарство та будівництво, що позитивно вплинуло на економіку Польщі. З іншого боку, деякі польські громадяни висловлювали занепокоєння з приводу зростання витрат на соціальні програми й можливих негативних наслідків для ринку праці.

З 2024 року змінилася система підтримки громадян України. Фінансування допомоги, пов'язаної з проживанням і харчуванням українських біженців (які перебувають в особливо скрутному становищі), буде можливим лише на підставі підписаної угоди з воєводою або органом місцевого самоврядування, який діє за дорученням воєводи [6].

З 2025 року українці зможуть змінити статус перебування із чинного тимчасового захисту на тимчасове перебування строком на три роки. Однак ця зміна буде можлива за умови виконання певних вимог. У разі успішного проходження процедури громадянин України отримає карту побиту з позначкою PESEL CUKR. На карту CUKR може претендувати українець, який станом на 4 березня 2024 року мав статус UKR, у день подачі заяви на карту CUKR статус UKR чинний і мав він його безперервно впродовж принаймні одного року. Ця норма поширюватиметься і на дітей іноземців зі статусом UKR, які народилися на території Польщі, та разом із тим зміна формату легалізації з PESEL UKR на карту CUKR може призвести до втрати певних пільг і привілеїв, які забезпечуються тимчасовим захистом. Це передбачає можливу втрату доступу до окремих виплат і безкоштовних медичних послуг. Для їх відновлення доведеться оформляти додаткові медичні страховки й підтверджувати інші юридично значущі аспекти перебування [3].

Згідно з внесеними змінами до Закону про допомогу громадянам України у зв'язку зі збройним конфліктом легальне перебування українців, які знайшли прихисток у Польщі після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну, продовжено до 30 вересня 2025 року. Це довше, ніж загалом по ЄС [6].

Висновки. Польща реалізувала численні соціальні програми для підтримки біженців. Серед них – програми інтеграції, психологічної підтримки, допомоги в пошуку житла та роботи.

Багато поляків виявили солідарність і готовність допомагати мігрантам. Це проявлялося в організації благодійних акцій, збору коштів і наданні житла. Проте, незважаючи на загальну підтримку, існують і певні стереотипи щодо українців як про «робочих мігрантів».

Біженці стали важливою частиною робочої сили в Польщі, особливо в таких сферах, як будівництво й сільське господарство.

Біженці стикаються із численними викликами, такими як мовний бар'єр, відсутність документів, психологічні травми. Проте, незважаючи на виклики, українські мігранти мають можливості для інтеграції, які проявляються у вивченні на курсах польської мови, професійній перепідготовці, активній участі в житті місцевих громад.

Після більш ніж двох років і країни, і суспільство звикло до нової реальності, помітна деяка втома від війни, а позитивні емоції почали зникати, крок за кроком виявляючи реальний стан взаємовідносин. Парадоксально, але агресія Росії проти України зробила момент, у якому ми зараз перебуваємо, унікальним та історичним як у суспільному, так і в політичному плані.

Польща й Україна все ще стикаються з багатьма викликами, які потребують взаємно прийнятних рішень. Те, як складатимуться двосторонні відносини, залежить від політичного класу та суспільств обох країн.

Література:

1. Бакаев О. В., Римаренко Ю. І. Міграція. Юридична енциклопедія [у 6 т.]. Ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998–2004.
2. Польща заборонила імпорту зерна: Україна різко відреагувала. URL: <https://glavcom.ua/country/politics/polshcha-zaboronila-import-zerna-ukrajina-rizko-vidreahuvala-955987.html> (дата звернення: 03.09.2024).
3. Продовження тимчасового захисту в Польщі та карта побиту UKR: умови та хто не зможе скористатись? URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/3959/extension-of-temporary-protection-in-poland-and-new-status-of-pesel-cukr-what-is-required-according-to-the-new-law#shho-shhe-varto-vraxuvati-ukrayincyam-z-pesel-ukr> (дата звернення: 06.06.2024).
4. Українські підприємці сплатили до бюджету Польщі понад 5 мільярдів злотих. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3839823-ukrainski-pidpriemci-splatili-do-budzetu-polsi-ponad-5-milardiv-zlotih.html> (дата звернення: 09.09.2024).
5. Українсько-польські відносини: повернення до реальності. URL: https://lb.ua/news/2024/02/22/599784_ukrainskopolski_vidnosini.html (дата звернення: 05.09.2024).
6. Уряд Польщі схвалив зміни до закону про тимчасовий захист українців. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-polshcha-zakon-zakhyst-ukrayintsiv/32928060.html> (дата звернення: 06.06.2024).
7. Шелюк В. Соціальна міграція: Етапи, функції, типи. *Перспективи*. 2001. № 3 (15). С. 46–47.
8. Geist В. Sociologicky slovník. 1992. 580 p.
9. Polacy wojnie w Ukrainie i ewentualnym rozszerzeniu konfliktu. URL: https://www.cbos.pl/PL/publikacje/raporty_tekst.php?id=6816 (date of access: 02.02.2024).
10. Ukraine Refugee Situation. URL: <https://web.archive.org/web/20220303230606/https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine> (date of access: 06.06.2024).

References:

1. Bakaev, O.V., & Rymarenko, Yu.I. Migrantsiya. Yurydychna entsyklopediya [Migration. Legal encyclopedia] [u 6 t.]. Red. kol.: Yu. S. Shemshuchenko (vidp. red.) [ta in.]. Kyiv: Ukrayinska entsyklopediya im. M. P. Bazhana, 1998–2004 [Migration Legal encyclopedia [in 6 volumes] / editor. col.: Yu. S. Shemshuchenko (rep. editor) [etc.]. Kyiv: Ukrainian encyclopedia named after M. P. Bazhana, 1998–2004].
2. Polshcha zaboronyla import zerna: Ukraina rizko vidreahuvala [Poland banned the import of grain: Ukraine reacted sharply]. <https://glavcom.ua/country/politics/polshcha-zaboronila-import-zerna-ukrajina-rizko-vidreahuvala-955987.html> (date of access: 03.09.2024).
3. Prodovzhennya tymchasovoho zakhystu v Polshchi ta karta pobytu UKR: umovy ta khto ne zmozhe skorystatsy? [Continuation of temporary protection in Poland and UKR's beaten card: conditions and who will not be able to use it?]. Retrieved from <https://visitukraine.today/uk/blog/3959/extension-of-temporary-protection-in-poland-and-new-status-of-pesel-cukr-what-is-required-according-to-the-new-law#shho-shhe-varto-vraxuvati-ukrayincyam-z-pesel-ukr> (date of access: 06.09.2024).
4. Ukrayinski pidpryyemtsi splatyly do byudzhetu Polshchi ponad 5 milyardiv zlotykh [Ukrainian entrepreneurs paid more than 5 billion zlotys to the budget of Poland]. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3839823-ukrainski-pidpriemci-splatili-do-budzetu-polsi-ponad-5-milardiv-zlotih.html> (date of access: 09.09.2024).
5. Ukrayinsko-polski vidnosyny: povernennya do realnosti [Ukrainian-Polish relations: return to reality]. Retrieved from https://lb.ua/news/2024/02/22/599784_ukrainskopolski_vidnosini.html (date of access: 05.09.2024).
6. Uryad Polshchi skhvalyv zminy do zakonu pro tymchasovyy zakhyst ukrayintsiv [The Polish government approved changes to the law on temporary protection of Ukrainians]. <https://www.radiosvoboda.org/a/news-polshcha-zakon-zakhyst-ukrayintsiv/32928060.html> (date of access: 06.09.2024).

7. Shelyuk, V. (2001). Sotsialna mihratsiya: Etapy, funktsiyi, typu. Perspektyvy [Social migration: Stages, functions, types. Prospects].
8. Geist, B. (1992). Sociologicky slovník [Sociological dictionary] 580 p.
9. Polacy wojnie w Ukrainie i ewentualnym rozszerzeniu konfliktu [Poles, the war in Ukraine and the possible extension of the conflict]. Retrieved from https://www.cbos.pl/PL/publikacje/raporty_tekst.php?id=6816 (date of access: 02.02.2024).
10. Ukraine Refugee Situation. Retrieved from: <https://web.archive.org/web/20220303230606/https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine> (date of access: 06.06.2024).

Yuliia Bohachyk-Didovych. Polish interpretation of ukrainian migrants (2022–2024)

The article aims to analyze the attitudes towards Ukrainian internally displaced persons in Polish society. It is argued that after Russia's full-scale invasion of Ukraine, a significant number of Ukrainians migrated to the Republic of Poland in the hope of finding safety. It is noted that in 2022–2023, Poland formed favorable legislation for Ukrainian migrants by granting an additional tax status PESEL UKR.

It is argued that despite the government's positive assistance in supporting Ukrainian refugees, crisis phenomena were manifested in Polish society, which turned into economic and political conflicts. The most recent example was the grain conflict.

In the context of Russia's aggression against Ukraine, such conflicts have led to significant economic consequences and violated the national interest. In response to this, the Ukrainian government needs to intensify public diplomacy in Poland in order to offset the negative phenomena and, accordingly, to counter Russian propaganda, which has significantly increased in Polish society.

Key words: migration, refugees, temporary protection, internally displaced persons.

Відомості про автора:

Юлія Богачик-Дідович – аспірантка другого року навчання за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.